

**ЕКОНОМІЧНИЙ ЛЕКСИКОН ЯК ОБ'ЄКТ ПЕРЕКЛАДУ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

У статті розглядається поняття “економічний лексикон” з перекладацької точки зору.

Ключові слова: економічний лексикон, переклад, лінгвоконцепт, лінгвотрадиція.

The article highlights the notion “economic lexicon” and focuses on its translational specificity.

Key words: economic lexicon, translation, linguistic concept, linguistic tradition.

Фахова мова сфери економіки представляє на нинішньому етапі розвитку лінгвістичної науки значний інтерес, оскільки обслуговує одну з найважливіших сфер людської діяльності у сучасному світі – економічні і торгові стосунки. Із-за тривалої глобалізації економіки у світі економічний лексикон (далі ЕкономЛ) як особлива група лексичних і фразеологічних одиниць стає усе більш необхідним як для професійного, так і для повсякденного спілкування. У зв'язку з цим виникла гостра необхідність вивчення особливостей перекладу ЕкономЛ.

Мета дослідження – обґрунтувати поняття “ЕкономЛ” з перекладацької точки зору. Відповідно мети висуваються такі завдання:

- 1) розглянути у теоретичному й історичному плані поняття “ЕкономЛ”, лінгвоконцепт ЕКОНОМІКА і поняття, що їх конкретизують, а саме: “економічний”, “економіка”, “лексикон”, “лінгвоконцепт”;
- 2) визначити інтегральні та диференціальні складові лінгвоконцепта ЕКОНОМІКА в східнослов'янській та ECONOMY/ECONOMICS в атлантичній лінгвотрадиціях.

Для того, щоб розкрити поняття “економічний лексикон”, конкретизуємо, насамперед, його складові компоненти: “економічний” і “лексикон”.

Поняття “економічний” має такі значення:

- пов'язаний з економікою, такий, що визначається характером стосунків виробництва і розподілу, існуючими в суспільстві;
- пов'язаний з економікою, такий, що визначається станом і розвитком економіки; господарський;
- пов'язаний з вивченням економіки, заснований на цьому вивченні.

Таким чином, видно, що поняття “економічний” тісно пов'язано з поняттям “економіка”, тому для визначення семантичних структурних і функціональних особливостей ЕкономЛ необхідно розглянути поняття “економіка” в її історичному і культурно-специфічному аспектах.

Витоки економіці ми знаходимо вже в навчаннях мислителів стародавнього світу. Так, в давньоіндійських “Законах Ману” (IV – III ст. до н.е.) відзначається існування громадського розподілу праці, стосунків панування і підпорядкування. У працях Конфуція (551 – 479 рр. до н.е.) ми виявляємо розподіл на розумову та фізичну працю; причому, за переконанням мислителя, перший вид праці – монополія вищих шарів суспільства, другий – доля простолюдинів. Економічні погляди старогрецьких мислителів: Ксенофонта (430 – 345 рр. до н.е.), Платона (427 – 347 рр. до н.е.) Арістотеля (384 – 322 рр. до н.е.) можна

охарактеризувати як початкові пункти сучасної економіки, оскільки в них містяться наступні важливі положення:

- ідея про користь як основу цінності благ,
- оцінка вартості продукту працею;
- розгляд товарного обміну як обміну еквівалентів.

Поширена думка, що економіка є точною наукою, що має свій власний методологічний апарат і характеризується високою мірою формалізації. Проте, в працях як сучасних дослідників так і учених-економістів більш ранніх періодів виразно простежується образ економіки як передусім гуманітарної, соціальної науки [14, с.43]. Видатний економіст XIX століття А. Маршал у трактаті “Принципи економічної науки” відмічає, що економіку не можна порівнювати з точними науками, оскільки вона має справу з тонким і постійно змінним предметом – людською природою [13, с.407]. К.Маркс у статті “The Eighteenth Brumaire of Louis Napoleon” відмічає, що неекономічний прошарок суспільства, у який входять релігія і філософія, дуже точно відповідає способу господарювання цього суспільства – його економіці [2, с.113]. А. Сміт звертав увагу на обумовленість способу виробництва і розподілу багатства від психологічної специфіки поведінки людини, яка, на думку ученого, виражається в двох глобальних законах: законі накопичення і законі населення [10]. Сучасний американський економіст Р. Хайлбронер описує економіку як “систему поглядів на світ”, “картину світу” [13]. Російський учений-економіст А.І. Пригожин у трактаті “Дезорганізація” говорить про прямий зв’язок етносу народу (цінностей переконань і норм певної культури) і типу та стану економіки країни, в який цей народ проживає. На думку А. І. Пригожина, “ціннісне голодування”, тобто відсутність певних цінностей в етичній свідомості викликає матеріальну бідність і занепад економіки [8, с.158]. Згідно Ж. Жоресу “В людині є таке злиття самої людини і економічного середовища, що неможливо відокремити економічне життя від життя морального; не можна розрубати історичне людство на дві частини, відокремити в нім ідеальне життя від життя економічного” [2, с.9].

Таким чином, саме культура певної нації, індивідуальні переваги його членів, поведінка окремих індивідів визначає вибір того або іншого способу господарювання, який є індивідуальним для кожної держави відповідно до її системи цінностей [14].

Таким чином, можна зробити висновок, що економічні знання є ціннісно- і культурнообумовленими, а сама лексема “економіка” стає вже не просто терміном, що означає спеціальну науку, а вербалізованим концептом або лінгвоконцептом (термін М.О. Новикової [6]). Досліджуючи поняття “лінгвоконцепт”, ми слідуємо трактуванню М.О. Новикової, яка визначає його як “поняття, обтяжене обов’язковими етно-історико-культурними значеннями” [5, с.182-186].

Термін “концепт” визначається лінгвістами по-різному. Розглянемо деякі з підходів.

Є.С. Кубрякова в “Короткому словнику когнітивних термінів” виділяє, що “концепт – термін, що слугує поясненню одиниць ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості і тієї інформаційної структури, яка відображає знання і досвід людини; це оперативна змістовна одиниця пам’яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку, усїєї картини світу, відображеної в людській психіці” [4, с.150].

Важливішим дослідники враховують той факт, що концепт несе на собі відображення культури. Так, наприклад, С. Г. Воркачов дає таке трактування цьому явищу: “Концепт – одиниця колективного знання/свідомості (що відправляє до вищих духовних цінностей), що має мовне вираження і відмічена лінгвокультурною специфікою. По суті, єдиною лінгвокультурологічною основою термінологізації лексеми “концепт” є потреба в етнокультурній авторизації семантичних одиниць – співвідношенні їх з мовною особою” [1, с.48]. Таким чином, концепт є посередником між культурою і людиною, реалізуючись у мові.

Концепт по структурі неоднорідний. Він включає компоненти, що є елементами різних культурних епох, належать різним історичних періодам. Ці періоди відрізняються часом освіти, походженням, семантикою. Етимологія є основою, на якій виникають і тримаються інші шари значень.

Поняття економіка виражається складним словом грецького походження. Перша його частина – *oiko* – означає будинок, друга частина – *nomos* – управління, закон. Буквальне значення слова – управління будинком. Оскільки для древніх греків слово будинок мало ширше значення, чим зараз для нас, і передусім, господарське значення, то економіка – це управління господарством або наука про управління господарством. Відмітимо, що якщо розглядати гіпотези про індоєвропейські витоки слова *oiko*, то одна з гіпотез може бути представлена лінією *oiko* – *weiko* – *weik*, звідки латинське *vicus* – група будинків, село і староанглійське *wic* – будинок, село.

Важливу економічну інформацію несе й етимологія другої частини слова: *nomos* – *neimen* – не лише управляти, але і розподіляти. Витоки цього слова – в древньоанглійському *niman* – брати, узяти. Дослівно – керівник це той, хто має право розподіляти, а розподіляти може той, хто має право брати.

Статті тлумачних словників дають таке визначення лінгвоконцепта ЕКОНОМІКА в східнослов'янській лінгвотрадиції:

- 1) сукупність продуктивних сил і виробничих відносин у їх взаємозалежності;
- 2) народне господарство, що має галузь матеріального виробництва і невиробничі сфери;
- 3) наукова дисципліна, яка вивчає сектори і галузі господарства країни або окремих її регіонів, а також умови та елементи виробництва [11, с. 141];
- 4) господарське життя країни або суспільства;
- 5) мистецтво повсякденної діяльності людини з метою здобуття, нагромадження, розподілу й різних способів використання матеріальних і нематеріальних засобів;
- 6) гуманітарна наука про суспільну діяльність людини у сфері виробництва, розподілу й задоволення її потреб з метою матеріального вживання та прогресу [7, с. 11];
- 7) наука про економічні відносини між людьми в процесі праці, безпосереднього виробництва товарів і послуг, а також у сфері їх обміну, розподілу та споживання.

Незважаючи на різноманіття формулювань, усі вони містять три ключові або ядерні значення: господарство, стосунки, наука.

У англійській мові з лінгвоконцептом ЕКОНОМІКА співвідносяться дві лексеми: *economy* і *economics*; лексема *economics* вживається для позначення економіки як науки, причому, у більшості випадків, в досить вузькому розумінні, наприклад, *macroeconomics*, *microeconomics*.

Англійська ж лексема *economy* має значно ширший спектр значень, чим в російській/українській мовах. У їх числі не лише господарство, ощадливість, економія, заощадження (ядро англійського лінгвоконцепта), а також ефективне використання (*economy of language*), сукупність людської діяльності, управління ресурсами – периферія вищезгаданого лінгвоконцепта. Окрім цього, *economy* – це система, структура, організація, композиція, філософія, принцип. Ці значення, як і застаріле на даний момент значення “управління домашніми справами (*domestic economy*), є маргінальними для цього лінгвоконцепта, але саме вони відповідають беккеріанському розумінню предмета економічної науки.

Згідно Беккеру економіку як науку відрізняє не межі її предмета, а підхід. Він стояв у витоків цілого сімейства нових розділів економічної теорії – економіки дискримінації, теорії людського капіталу, економіки злочинності, економіки домашнього господарства та ін. По Беккеру можна трактувати різноманітні явища соціального життя, наприклад, любов, брак, егоїзм, злочинність засобами економічної науки.

Таким чином, ми бачимо, що економіка – це система з дуже розмитими поняттями, мінливими за своєю суттю, це система з пам'яттю, в якій велика кількість процесів

пов'язана, окрім усього іншого, історичною обумовленістю. Лінгвоконцепт ЕКОНОМІКА/ECONOMY має як інтегральні складові (господарство, стосунки), а також диференціальні – в англійській мові він має багато більше значень, які, в свою чергу, мають свої власні етноспецифічні ознаки.

Для повноти аналізу поняття “економічний лексикон” вдамося до стислого уточнення другої його складової, а саме поняття “лексикон”. Традиційно під лексиконом розуміють: “словник”, 1) *книжн.* запас слів; лексика; 2) *заст.* словник; 3) текстовий редактор, призначений для роботи над документами на персональному комп'ютері; 1) *заст.* назва словника; застосовують і як синонім слова “лексика”; 2) словниковий запас якоїсь особи; сукупність лексем певної мови; 1) те саме, що і словник; 2) лексика, особливо при застосуванні до жаргонів.

У зв'язку з тим, що “єдиної думки щодо розмежування словосполучень як об'єктів лексикології та фразеології немає <...>”, у нашому дослідженні під лексиконом ми розуміємо лексичні і фразеологічні одиниці [12, с.28-29].

Зважаючи на те, що вираження концепту – це уся сукупність мовних і немовних засобів, прямо або що побічно ілюструють, уточнюють і розвивають його зміст [3, с. 111], а також розподіл понять “термін / лінгвоконцепт” у рамках нашого дослідження ми можемо дати наступне визначення ЕкономЛ. Економічний лексикон – це сукупність лексичних та фразеологізмів одиниць, що розкривають зміст понятійного, ціннісного і / або образного компонентів лінгвоконцепта ЕКОНОМІКА.

ЕкономЛ є ширшим поняттям, ніж економічна термінологія, він відрізняється гетерогенністю в плані свого змісту і експресивно-стилістичною співвіднесеністю.

Що стосується перекладу ЕкономЛ, то тут слід зазначити, що економічні лексеми можуть співвідноситися з різними компонентами лінгвоконцепта “економіка”. Окрім цього, вони можуть бути культурно-детермінованими і/або стилістично-забарвленими. Перекладачеві у такому разі необхідно зберегти економічну семантику, не втрачаючи при цьому емотивних, естетичних та ціннісних компонентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воркачев С. Г. Концепт счастья: понятийный и образный компоненты // Известия РАН. Серия лит-ры и языка – 2001. – Т. 60, № 6. – С. 47-58.
2. Жорес Ж. Социалистическая история французской революции. – М.: Прогресс, 1981. – 680 с.
3. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – М.: Гнозис, 2004. – 390 с.
4. Кубрякова Е.С., Демьянков В. З., Панкрац Ю.Г., Лузина Л.Г. Краткий словарь когнитивных терминов. / Под общ. ред. Е.С. Кубряковой. – М.: МГУ, 1997.
5. Новикова М. А. Концепт “Херсон” в лирике М. Зерова: взгляд филолога и переводчика / М. А. Новикова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2006. – Вип. 4. – С.182–186.
6. Новикова М. А. семинар по теории и практике перевода и прикладной культурологии [Электронный ресурс]. – Симферополь: ТНУ им. В.И. Вернадского, 2008. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.
7. Пилипенко Р.Є. Німецький економічний дискурс: методологія, моделі, жанри. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2005. – 316 с.
8. Пригожин А. И. Дезорганизация: Причины, виды, преодоление. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 402 с.
9. Руденко Н. С. Екологічна лексика як об'єкт перекладу: теоретичний та методологічний аспекти / Н. С. Руденко // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2011. – Вип.16. – С. 56 – 60.
10. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов. – М.: Эксмо, 2007. – 960 с.
11. Українсько-російсько-англійсько-німецький тлумачний та перекладний словник термінів ринкової економіки / [ред. Т. Р. Кияк, уклад. А. С. Д'яков]. – К.: Обереги, 2001. – 622 с.

12. Французова К. С.. Корпоративний лексикон як об'єкт перекладу (на матеріалі корпоративних бізнес-тренінгів, слоганів і презентацій): дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.16 "Перекладознавство" / К. С. Французова. – Херсон, 2011. – 233 с.
13. Хайлбронер Р. Л. Философы от мира сего / Пер. с англ. – М.: КоЛибри, 2008. – 432 с.
14. Яроцкая Г. С. Языковая репрезентация экономического сознания: принципы лингвокультурологического исследования / Г. С. Яроцкая // Мова, Серія: питання комунікативістики та когнітивної лінгвістики. – 2009. – №14. – С. 42 – 47.